

الفجر

تینج و حبیب

مؤلفین:

امید آخوندی

دکتر مفید شاطری

(عضو هیئت علمی دانشگاه بیرجند)



نشر چهار درخت

سرشناسه: آخوندی، امید، ۱۳۶۳ -
 عنوان و نام پدیدآور: تاریخ و جغرافیای القور / مولفین امید آخوندی، مفید شاطری؛
 مترجم سینا فلقی.
 مشخصات نشر: بیرجند: نشر چهار درخت، ۱۳۹۷.
 مشخصات ظاهری: ۵۱۲ ص.
 شابک: ۹۷۸-۶۲۲-۶۱۰۵-۴۵-۳
 وضعیت فهرست نویسی: فیپا
 یادداشت کتابنامه.
 موضوع: القور
 موضوع: (Agriculture)
 شناسه افزوده: شاطری، مفید، ۱۳۴۸ -
 شناسه افزوده: شاطری، مفید، ۱۳۴۸ - مترجم
 رده بندی کنگره: ۹۳۰.۷۳۱ / DSR
 رده بندی دیویی: ۹۳۰.۷۳۱
 شماره کتابشناسی ملی: ۵۴۲۰۰۵۳

حقوق این اثر متعلق به ناشر است.

عکس روی جلد مربوط به رباط آمصف الدوله از آثار تاریخی مشخص و
 پابرجای بلوک القور می باشد. طرح موتیف گیاهی نیز برگرفته از نقش
 الواح سنگی متعلق به دوره تیموری موجود در امامزاده روستای القور
 می باشد. زمینه پشت جلد نیز مربوط به نقشه بلوک بندی ولایت قاینات
 در اوایل دوره پهلوی می باشد. اشعار نیز سروده حسامی واعظ، مورخ و
 شاعر دوره تیموری می باشد که به خط استاد مهدی اسماعیلی مود مرقوم
 گردیده است.

تألیف: امید آخوندی، دکتر مفید شاطری

مترجم: سینا فلکی

ناشر: نشر چهار درخت

پاپ اول: ۱۳۹۸

محل نشر: بیرجند

شمارگان: ۱۰۰ نسخه

طبع: چاپ و نشر چهار درخت

چاپ و صفحه: فرهنگ

شابک: ۹۷۸-۶۲۲-۱۰۵-۱۵-۳

قیمت: ۸۰۰,۰۰۰ ریال

خرید اینترنتی کتاب در سایت www.4derakht.ir



نشر چهار درخت

بیرجند، خیابان معلم، خیابان قدس شرقی، جنب اداره راه و شهرسازی،

مجتمع باران، نشر چهار درخت

تلفن: ۳۳۴۵۶۷۳۱۳ - ۵۶ همراه: ۰۹۱۵۵۶۱۷۱۵۵ مهدی مرتضوی

www.4derakht.ir



فهرست مطالب

ی	 پیشگفتا
م	 مقدمه
۱	 فصل اول: کلیات جغرافیای القور
۲	 موقعیت جغرافیایی
۲	 تقسیمات هفتگانه زمین
۳	 حدود جغرافیایی بلوک القور و تقسیمات کشوری
۷	 محله القور آباد
۹	 بافت روستا و عوامل مؤثر در شکل‌گیری آن
۹	 محلات روستا
۱۱	 فصل دوم: جغرافیای طبیعی القور
۱۲	 آب و هوا
۱۲	 میزان بارندگی
۱۴	 سیل در قاینات
۱۵	 خشک‌سالی در قاینات
۱۹	 هجوم ملخ به قاینات
۱۹	 سرمازدگی در قاینات
۱۹	 زلزله در قاینات
۲۰	 بادهای غالب
۲۱	 معرفی رودخانه‌های فصلی القورات
۲۵	 ژئومورفولوژی



۲۵.....	معرفی کوه‌ها و ارتفاعات منطقه القور
۳۰.....	زمین‌شناسی منطقه
۳۱.....	وضعیت تکتونیکی منطقه
۳۱.....	گونه‌های جانوری
۳۳.....	فصل سوم: جغرافیای تاریخی القور
۳۴.....	القور و فشارود در متون قدیمی
۴۷.....	بلوک القور در یادکرد سفرنامه‌ها
۶۹.....	فصل چهارم: تقسیمات سیاسی، مدیریت اداری و مالیه
۷۰.....	تقسیمات کشوری ایران در دوره معاصر
۷۱.....	تقسیمات کشوری پس از انقلاب اسلامی
۷۳.....	سازمان اداری امیرنشین قاینات
۷۶.....	نایب الحکومه‌های القور
۷۸.....	میرزا اسدالله خان (اسدی)
۷۸.....	میرزا محمد غیاث نوزادی (شوکتی)
۷۹.....	کربلایی غلامحسین القوری
۸۱.....	حاجی زین العابدین (دانشمند)
۸۱.....	کدخدایان القور
۸۱.....	قانون کدخدایی در دوره قاجار
۸۱.....	قانون کدخدایی در دوره پهلوی اول
۸۳.....	تشکیلات مالیه
۸۶.....	پرداخت مالیات در گذشته
۹۰.....	تأسیس شعبات مالیه و تحدید در بلوک القور
۹۳.....	تشکیلات مالیه در دوره پهلوی اول
۹۳.....	مالیات سرگله
۹۴.....	قانون تحدید تریاک مصوب ۱۲ ربیع‌الاول ۱۳۲۹ قمری
۹۷.....	سربازگیری حوزه بلوک القور
۹۹.....	تشکیلات نظامیه

۱۰۳.....	فصل پنجم: پیشینه و آثار تاریخی.....
۱۰۴.....	وجه تسمیه القور.....
۱۰۵.....	پیشینه تاریخی.....
۱۰۷.....	امنیت دهات.....
۱۰۸.....	تاخت و تاز و حمله ترکمان.....
۱۰۹.....	حمله ازبک به قاینات.....
۱۱۰.....	حمله افغان به روستاهای خراسان.....
۱۱۱.....	حمله آصف "وله به قاینات.....
۱۱۲.....	حضور دولت ی بیگانه در منطقه به روایت اسناد.....
۱۱۶.....	آثار و ابنیه تاریخی بلوک القور.....
۱۱۶.....	رد پای حیوانات عظیم السنه.....
۱۱۷.....	تپه باستانی تخچرآباد.....
۱۲۰.....	سنگ نگاره های آسو.....
۱۲۱.....	سنگ نگاره های القور.....
۱۲۲.....	سنگ نگاره سما.....
۱۲۲.....	سنگ نگاره دل آباد.....
۱۲۳.....	سنگ نوشته لاخ تگ آغول طورمان.....
۱۲۳.....	قبرستان گبرهای شارقنچ.....
۱۲۳.....	محوطه سرخ نخ.....
۱۲۴.....	قبرستان تاریخی آسو.....
۱۲۵.....	محوطه کشتان مهرآج آسو.....
۱۲۵.....	محوطه قبرستان مهرآج آسو.....
۱۲۵.....	قلاع منطقه القور.....
۱۲۷.....	قلعه قوچ های روستای شارقنچ.....
۱۲۷.....	قلعه دختر سرآسیاب.....
۱۲۸.....	قلعه تاریخی آسو.....
۱۲۸.....	تپه و برج چشمه مولید.....
۱۳۰.....	قلعه سما.....



- محوطه قلعه‌های چهکند روشناوند ۱۳۱
- قلعه کمر قلاع شوشود ۱۳۱
- قلعه یهن ۱۳۲
- محوطه قلعه مولید ۱۳۳
- قلعه کهنه القور ۱۳۳
- قلعه ناصر القور ۱۳۴
- قلعه اسر ۱۳۷
- محوطه قلعه نوده ۱۳۸
- محوطه قلعه به گنج روستای مرقچ ۱۳۸
- محوطه قلعه بید سنج روستای آسو ۱۳۹
- مقبره القور ۱۳۹
- مسجد روشناوند ۱۴۰
- مسجد خواجه خنگ ۱۴۱
- مسجد فلارگ ۱۴۲
- مسجد قدیمی القور ۱۴۲
- حمام قدیمی القور ۱۴۳
- خانه تاریخی حافظ روشناوند ۱۴۵
- رباط آصف ۱۴۵
- سایر آثار تاریخی منطقه ازصفویه تا قاجار ۱۴۶
- آسیاهای آبی ۱۴۷
- آسیاهای بادی ۱۴۸
- فصل ششم: ویژگی‌های جمعیتی ۱۵۱**
- سابقه جمعیتی بلوک القور و تحولات آن ۱۵۲
- تحولات جمعیتی القور ۱۵۳
- تغییرات جمعیتی دهستان القورات ۱۵۸
- توزیع جمعیت در سکونتگاه‌های روستایی دهستان ۱۵۹
- توزیع جمعیت و سکونتگاه‌های روستایی برحسب ارتفاع ۱۶۲
- روند تغییرات و رشد جمعیت دهستان ۱۶۳



۱۶۳.....	تغییرات و رشد جمعیت.....
۱۶۴.....	سواد و آموزش.....
۱۶۵.....	هرم سنی جمعیت.....
۱۶۶.....	خدمات بهداشتی و درمانی.....
۱۶۷.....	خدمات زیربنایی.....
۱۷۰.....	طبقات اجتماعی در القور.....
۱۷۳.....	فصل هفتم: علم، بزرگان، مشاهیر و شهداء
۱۷۴.....	ابوالمحمّد، بخت نهستانی.....
۱۷۵.....	ناصرالدین محسّم قهستان.....
۱۷۶.....	حمله مغول و ورو خواجّه عبدالدین توسی به قهستان.....
۱۷۸.....	درویش حسین گرگانی (گرگانی یا گزگانی).....
۱۷۹.....	شمسا میرزا محمدحسین.....
۱۸۰.....	سید محمد لطیفی.....
۱۸۱.....	امیر سید حسن رضوی قاینی.....
۱۸۳.....	محمدقاسم بن محمد اسماعیل القوری قاینی.....
۱۸۶.....	محمد زمان قاینی.....
۱۸۸.....	محمد شریف ابن محمد زمان.....
۱۸۹.....	قطب‌الدین یهنی.....
۱۹۱.....	محمد هاشم بن محمدولی نوخانی.....
۱۹۱.....	حاجی ادهم الغوری.....
۱۹۲.....	میرزا علی ابن عبدالمومن.....
۱۹۳.....	میرزا رضی القوری قاینی.....
۱۹۳.....	ملا محمدحسین ابن مرحوم ملا محمدحسن الخنگی القاینی الخراسانی.....
۱۹۵.....	سید حسن بن سید هاشم آرویزی.....
۱۹۵.....	غریب حسین ساقینی.....
۱۹۵.....	میرزا محمدحسین فدایی.....
۱۹۹.....	میرزا محمدولی فدایی.....
۲۰۰.....	خدادادی ساقینی.....

۲۰۱.....	هادوی شیخ محمد هادی مجتهد
۲۰۳.....	آیت الله سید کاظم حائری
۲۰۵.....	آقا زاده، آقا شیخ مهدی هادوی
۲۰۶.....	پروفسور محمدحسن گنجی
۲۰۹.....	خدمات علمی و آموزشی
۲۱۰.....	دستاوردها، مهم
۲۱۲.....	تألیفات
۲۱۳.....	مهندس سید ابوالحسن حائری، زاده
۲۱۳.....	حسین ابراهیمی
۲۱۴.....	سایر معارف
۲۱۶.....	علمای سرچاه تازیان
۲۲۳.....	معرفی شهدای دهستان القورات
۲۴۹.....	فصل هشتم: مذهب، بقاع متبرکه و امامزادگان
۲۵۰.....	مذهب مردم
۲۵۹.....	اماکن زیارتی القورات
۲۶۰.....	تشرف اراضی قهستان به مقدم مبارک حضرت امام محمد علی علیه السلام
۲۶۲.....	امامزاده سید تاج الدین علی (ع) روستای ساقی
۲۶۲.....	شجره شناسی سید تاج الدین
۲۷۳.....	امامزادگان امیر سید اسحق و امیر سید افضل القور
۲۷۷.....	مزار سلطان ابراهیم در حنبل
۲۷۷.....	شجره سلطان ابراهیم
۲۸۰.....	سایر زیارتگاهها
۲۸۱.....	فصل نهم: فرهنگ آب، کشاورزی و گیاهان دارویی
۲۸۲.....	جایگاه آب در فرهنگ و تمدن قهستان
۲۸۲.....	منابع آب زیرزمینی
۲۸۳.....	تکنیک زیست بوم سازگار قنات
۲۸۴.....	واحد سنجش آب قنات



۲۸۶.....	معرفی برخی قنات‌های مهم دهستان القور.....
۲۸۶.....	کشاورزی و ابزار آن.....
۲۸۷.....	شیوه تهیه شیر انگور.....
۲۸۸.....	کشت ترپاک.....
۲۸۹.....	تقویم کشت کار.....
۲۹۰.....	محصولات باغی و میوه‌های درختی.....
۲۹۳.....	محصولات زراعی.....
۲۹۵.....	پوشش گیاهی.....
۲۹۶.....	گیاهان دارویی.....
۳۰۴.....	صنایع دستی.....
۳۰۷.....	فصل دهم: آموزش و فرسنگ
۳۰۸.....	پیشینه فرهنگی و آموزشی.....
۳۰۸.....	مکتب‌خانه.....
۳۱۰.....	مدارس نوین.....
۳۱۱.....	سپاه دانش.....
۳۱۳.....	بررسی عقدنامه‌های محلی و قانون راجع به ازدواج.....
۳۱۷.....	واژه‌نامه تاریخی توصیفی اقلام مهریه.....
۳۲۰.....	تأسیس شعب سجل احوال.....
۳۲۱.....	مراسم مذهبی و آئینی.....
۳۲۱.....	روضه‌خوانی.....
۳۲۲.....	سینه‌زنی دوره.....
۳۲۶.....	مناجات (شب خوانی).....
۳۲۶.....	جشن برات.....
۳۲۷.....	قربانی.....
۳۲۷.....	قرآن‌خوانی.....
۳۲۸.....	عزاداری ماه رمضان.....
۳۲۸.....	باورها و پندارهای عامیانه.....
۳۳۵.....	دعاهای پیش از خواب.....



۳۳۶.....	چشم زخم و دفع آن.....
۳۳۷.....	استار.....
۳۳۷.....	موجودات وهمی.....
۳۳۹.....	جشن ها و آیین ها.....
۳۳۹.....	جشن سده.....
۳۳۹.....	جشن چهارشنبه سوری.....
۳۴۰.....	آتشان (آتو).....
۳۴۰.....	شب چله (سو چله).....
۳۴۰.....	کف زدن.....
۳۴۱.....	سیزده بدر.....
۳۴۱.....	پختن آش بلغور (قلور).....
۳۴۲.....	پیشینه طبابت.....
۳۴۲.....	انواع طب سنتی یا عامیانه.....
۳۴۳.....	پزشکی نوین.....
۳۴۴.....	دکتر محمود خان کسروی.....
۳۴۸.....	قرای دهستان از منظر شعر.....
۳۵۰.....	برخی اشعار و دوبیتی های محلی.....
۳۵۱.....	فصل یازدهم: فرهنگ وقف.....
۳۵۲.....	فرهنگ وقف.....
۳۵۷.....	جدول مشخصات کلی رقبات موقوفی و واقفین قریه القور.....
۳۵۹.....	وقف نامه های بازخوانی شده القور.....
۳۵۹.....	وقف نامه حاجی ادهم القوری.....
۳۶۱.....	تجدید وقف نامه حاجی ادهم القوری توسط محمد زمان.....
۳۶۴.....	وقف نامه حاجی محمد محسن (موقوفه بلنجاب و فلازگ).....
۳۶۶.....	وقف نامه ملا زمان.....
۳۶۷.....	وقف نامه حاجی محمد محسن.....
۳۶۸.....	وقف نامه کربلایی علی ابن اسماعیل شاطر.....
۳۶۹.....	وقف نامه ملا حسین ابن محمد هاشم القوری.....

وقف نامه آقا سید محمدعلی حسب الصلح شهریانو بیگم.....	۳۷۱
وقف نامه ملاعلی اصغر حسب الوصیه آقا عباس.....	۳۷۲
وقف نامه صبیّه میرزا حاجی به اذن والده خود کربلایی خاتم.....	۳۷۵
استشهاد موقوفه بلنجاب.....	۳۷۶
وقف نامه ملا ابوالقاسم حسب الصلح لیلی بیگم.....	۳۷۷
وقف نامه کربلایی محمد ابن حاجی غلامرضا.....	۳۷۸
وقف نامه میرزا محمدرضا حسب الوصیه کربلایی محمد.....	۳۸۲
وقف نامه میرزا محمد بیک ابن میرزا محمد رضی القوری قاینی.....	۳۸۵
وقف نامه کربلایی غلامحسین القوری.....	۳۸۶
استشهاد موقوفه صبیحی.....	۳۸۷
استشهاد موقوفه فداس (موقوفه نوحه صبحی).....	۳۸۸
وقف نامه محمد بیک ابن حاجی محسن القوری.....	۳۹۰
موقوفه کربلایی کوچک زوجه م. زاهد.....	۳۹۰
استشهاد موقوفه بلنجاب ۲.....	۳۹۱
وقف نامه قرآن: (وقف علی اصغر ابن حاج ملا علی).....	۳۹۲
منابع و مآخذ.....	۳۹۳
پیوست ۱: اصطلاحات و لغات.....	۴۱۲
پیوست ۲: اصطلاحات به کار رفته در متن اسناد وقفی.....	۴۱۳
پیوست ۳: اعلام تفصیلی جغرافیایی دهستان القور.....	۴۱۵
پیوست ۴: فهرست نام قراء دهستان القور در سال ۱۳۱۸.....	۴۴۲
پیوست ۵: اسامی آبادی ها و مزارع دهستان القور در تقسیمات کشوری سال ۱۱۰۲.....	۴۴۵
پیوست ۶: اسامی آبادی ها و مزارع دهستان القورات در تقسیمات کشوری سال ۱۳۶۶.....	۴۴۷
پیوست ۷: جدول تحولات جمعیتی روستاهای بلوک القور.....	۴۴۹
پیوست ۸: معرفی برخی فنوات دهستان القورات.....	۴۵۸
پیوست ۹: نقشه ها.....	۴۶۰
نمایه اماکن.....	۴۸۰
نمایه اشخاص.....	۵۰۳

پیشگفتار

با حمد و سپاس از خداوند سبحان که با الطاف بیکران خود من را قرین توفیق قرارداد تا پس از چندین سال تلاش، این مجموعه را با عنوان تاریخ و جغرافیای بلوک القور گردآوری نمایم. به مصداق روایت «حب الوطن من الایمان»، علاقه به موطن و زادگاه از انگیزه‌های تألیف این اثر بود. در این پژوهش با محوریت روش‌های القور سعی شده، تاریخ و جغرافیای منطقه القور که در گذشته دورتر با نام فشارود مشهور بوده، معرفی گردد. هدف از تصنیف این سطور، بیان حقایق تاریخی و سیر تحولات آن و بررسی شاخصه‌های مختلف جغرافیا شامل جغرافیای طبیعی، جغرافیای تاریخی، جغرافیای سیاسی، جغرافیای اجتماعی، جغرافیای اقتصادی و جغرافیای فرهنگی می‌باشد. کتاب حاضر، حاصل قریب به ده سال پژوهش و مطالعه و مراجعه به منابع و کتب چاپی و خطی و بررسی و تحقیق صدها برگ اسناد و مدارک علمی و تاریخی می‌باشد. در انجام این تحقیق به منابع مختلف از جمله کتب چاپی و نسخ خطی و اسناد و مدارک موجود در کتابخانه‌های استان، کتابخانه آستان قدس رضوی مشهد (کتابخانه تخصصی جغرافیا، کتابخانه مخطوطات، کتابخانه تاریخ، کتابخانه ادبیات، تالار محققان و...) بنیاد پژوهش‌های آستان قدس رضوی (مرکز اسناد، گروه تراجم و انساب)، کتابخانه ملی ایران، مرکز آرشیو اسناد ایران، مرکز دایره المعارف بزرگ اسلامی، کتابخانه آیت‌الله مرعشی نجفی در قم، کتابخانه مجلس شورای اسلامی، کتابخانه مرکزی دانشگاه تهران، کتابخانه کاخ گلستان، کتابخانه و موزه ملی ملک، کتابخانه و مرکز اسناد پژوهشگاه فرهنگ و هنر و ارتباطات، موسسه مطالعات تاریخ معاصر، پژوهشگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی، مرکز آمار ایران و سایر منابع و اسناد مکتوب محلی موجود در استان مراجعه شده است.



در ابتدا از همسر مهربانم خانم فاطمه زهرا اربابی که پیوسته در راه طولانی تهیه و گردآوری این کتاب من را همراهی و حمایت کرده تشکر و سپاسگزاری می‌نمایم.

در روند این تحقیق از زحمات بی‌شائبه دوست عزیزم جناب آقای سینا فلقی که بدون هیچ چشم‌داشتی بنده را در تهیه اسناد، کتب و پایان‌نامه‌ها در مراکز تحقیقاتی تهران یاری رساند و همچنین ترجمه متون انگلیسی کتاب را عهده‌دار بودند، کمال تشکر و سپاس را دارم.

در انجام این پژوهش، از راهنمایی‌های بسیار ارزنده استاد گران‌قدر جناب آقای سید محسن سعیدزاده بهره‌مند شدم که اطلاعات ارزشمندی در اختیارم نهادند که در بخش‌های مختلف کتاب استفاده کردم، که سپاس ژرف خود را به ایشان پیشکش می‌نمایم. همچنین در ترجمه و بازخوانی متون عربی که ب‌از ساعدت‌های علمی ایشان بهره‌مند بودم، که شایسته سپاس و تقدیر فراوان است.

در بازخوانی اعداد و ارقام فن‌سیور اسناد از مساعدت صمیمانه جناب آقای سالم حسین زاده مسئول اداره اسناد سازمان کتابخانه‌ها، روزنه‌ها و مرکز اسناد آستان قدس رضوی و جناب آقای دکتر علی نجف زاده عضو هیئت علمی گروه تاریخ دانشگاه بیرجند، بهره‌بردم که بایسته است از زحمات ایشان قدردانی نمایم.

مراتب سپاسگزاری خویش را نسبت به استاد فرهیخته جناب حجت الاسلام والمسلمین آقای سید علی عماد ریاست معزز کتابخانه مجلس شورای اسلامی ابراز می‌دارم. در پایان لازم می‌دانم از مساعی جناب آقای دکتر محمد شیوا استادیار گروه مهندسی معدن دانشگاه بیرجند، همراهی آقایان عنایت‌الله مجیدی رئیس ارجمند کتابخانه مرکز دایره المعابد، جناب آقای دکتر رضا کسروی، جناب آقای دکتر اسدالله زمانی پور و آقایان محمد فرجامی، محمدرضا سروش و سرکار خانم ملکوتی از کارشناسان محترم اداره میراث فرهنگی استان، آقای جهانگیری کارشناس محترم مرکز اسناد بنیاد پژوهش‌های آستان قدس و سرکار خانم فخری و جناب آقای رضائی از پرسنل محترم کتابخانه مرکزی آستان قدس و همچنین سرکار خانم شوکتی که اسناد، مطالب و منابع را در اختیار گذاشته تا این مجموعه تکمیل‌تر ارائه گردد، سپاس بی‌نهایت داشته و از سایر سروان و عزیزانی که در این پژوهش این حقیر را یاری رساندند



به خصوص اهالی محترم روستای القور و روستاهای همجوار از صمیم قلب تشکر و سپاسگزاری می‌نمایم. یقیناً هنوز اسناد و مدارکی وجود دارد که دسترسی به آن مقدور نبوده و کاستی‌ها و لغزش‌هایی در کتاب می‌باشد لذا از خوانندگان پوزش طلبیده، امید است مخاطبین این نقایص را گوشزد نموده و با ارائه نظرات و انتقادات خویش موجبات اصلاح و تکمیل این مجموعه را فراهم آورند.

امید آخوندی

www.ketab.ir